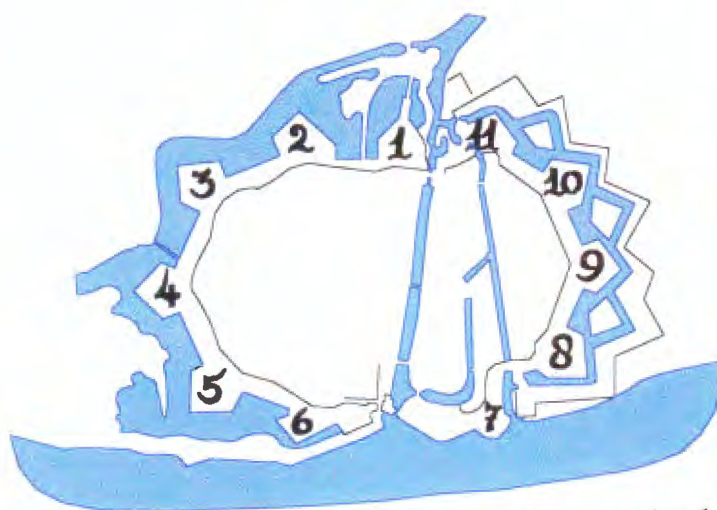

Vestingwerken Gorinchem

Zeventiende en Achttiende eeuw

~ Gorinchem ~

Kamphuis, bureau voor bouwhistorie te Delft
in samenwerking met
Annema bureau voor Bouw en Cultuurhistorie Delft

in opdracht van
Gemeente Gorinchem
te Gorinchem

Gorinchem, kaart van Valckenburgh uit 1612 over de kaart van 2000.

De situatie in het begin van de zeventiende eeuw kan het best gekarakteriseerd worden door de kaart van Ingenieur Valckenburgh uit 1612. Uit de mij ter beschikking gestaan hebbende archiefstukken is niet duidelijk geworden met welk doel deze kaart is gemaakt. Uit de vergelijking blijkt echter wel dat de vestingwerken zeer nauwkeurig zijn opgemeten. Ook met de Linge, de Kalkhaven en de Nieuwe Haven is dat het geval. De poorten komen eveneens goed op hun plek uit. Daarom valt het op dat de Melkheul met de bijbehorende waterlossing in de situatie van 1612 onjuist staan weergegeven.

Op de kaart van 1612 komt de halvemaaan voor Bastion I zoals die op de kaart van 1600 staat niet voor. Met enige goede wil kan men de stadsgracht voor de rechter flank van die halvemaaan van 1600 op de kaart van 1612 nog wel onderkennen. In die zin is het denkbaar dat het voorwerk er wel is geweest, maar dat de linker flank kort daarna tot de dijk voor de Laag Arkelpoort is verlengd, waarbij het stuk gracht voor de flank is gedempt.

Voorts dient nog eens gelet te worden op de wijze waarop de vestingwerken staan weergegeven op de twee kaarten ter plaatse waar de Linge de stad binnenstroomt. In 1600 hebben beide aangrenzende bastions een oreillon, in 1612 alleen Bastion I.

Op de kaart van 1612 komen geen straten voor waardoor het niet zeker is of er toen wel of niet bebouwing stond langs de noordoostkant van de Nieuwe Haven.

Op de kaart van 1612 komt het Blauwe Rondeel bij Bastion 7 nog voor als muurtoren. Deze is omstreeks 1649 afgebroken.

De aan de noordkant van de stad in 1595 gebouwde beer in de Lingedijk lekte in 1649 zodanig door dat daar iets aan gedaan moest worden. De visitateurs van het Land belegden daartoe een inspectie in bijwezen van vertegenwoordigers van het Hoogheemraadschap om te zien wat er aan moest worden gedaan. Uiteindelijk kwam men tot een voorstel dat de goedkeuring van de dijkgraaf kon wegdragen, maar waarvan deze zei dat de kosten niet voor rekening van het Hoogheemraadschap kwamen, omdat het Land de beer indertijd neergelegd hadden tegen de zin van het Hoogheemraadschap. In het desbetreffende verslag is ook sprake van een *halfmaencken op desen voorscr, beer*. Dat daarmee niet een monnik wordt bedoeld blijkt wel uit het feit dat in het verslag ook sprake is van *den blaeu steenen toorn boven op desen beer*. De nodige reparatie is toen inderdaad uitgevoerd.

In 1657 drong het stadsbestuur aan op een herstelling van de stenen bogen brug buiten de Cansepoort, die veel had geleden ten gevolge van de laatste overstroming. Het werk is een jaar daarop uitgevoerd. In het verslag zijn wat hoofdmaten van de brug opgegeven.

In dezelfde tijd behoefde het rondeel bij bastion 7 ook weer herstelling. Daarbij kreeg de stad toestemming oude ankers van het slot Loevestein te gebruiken.

In 1662 klaagden de pachters over het feit dat de paalwerken in de Linge en de Merwede te kort waren, zodat smokkelaars de kans kregen bij nacht de stad binnen te komen. Deze klacht werd gehonoreerd met het verlengen van de paalwerken.

In 1663 is er aan de westkant van de stad een dijkdoorbraak geweest waardoor hier een wiel is ontstaan. Dit belette daarna een strakke afwerking van de contrescarp voor Bastion V. In 1612 blijkt die vorm echter ook al grillig te zijn. Deze doorbraak komt tevens in de visitatieverslagen voor in verband met de herstelling van de doorgebroken dijk. Deze doorbraak heeft vermoedelijk ook de brug buiten de Cansepoort weer vernield. In dat jaar werd althans een geheel nieuwe brug buiten die poort aanbesteed.

Door de inundatie waren voorts de grachten *verlant offte volgeschuiert*. Dit ontlokte aan het stadsbestuur het verzoek de grachten op 's Lands kosten uit te diepen. Het jaar erop werd dit werk openbaar aanbesteed met als laagste inschrijver een particulier. De commissarissen van het Land hebben het werk echter vervolgens aan de heeren burgemeesters van de stat Gorinchem gegund, die het werk wel voor duizend gulden minder wilden uitvoeren.

Naar aanleiding van deze overstroming heeft het Hoogheemraadschap besloten de Lingedijk met vier voet te verhogen met als consequentie dat ook de daarin liggende beer verhoogd diende te worden. In het verslag wordt een lengte genoemd van zeven roeden en een breedte van 21 voet.

In 1665 moest er groot onderhoud worden gepleegd aan de uitgekalfde borstweeren tussen de Dalem- en Waterpoort. *dezelve weder nieu op te zetten ende de banquetten verhogen tot vijftalve voet nae aen de cruyn van de borstweer opdat de musquettiers daar bequamelijck defentie over cunnen doen*.

In dezelfde tijd lag in de gracht voor het *Scharluynense bolwerk* een plaat zodat men droog door de gracht kon lopen

Tevens was toen ook aan de westkant van de stad de dijk met drie voet verhoogd, wat betekende dat ook hier de beer verhoogd diende te worden.

Voorts werd geconstateerd dat het gewelf in de Arkelpoort was gescheurd.

In het visitatieverslag van 1666 komt een kruitmagazijn voor

Omstreeks 1670 heeft men de beer voor Bastion V onder handen genomen met de bijbehorende vleugelmuren. Daartoe moest de gracht aan weerszijden worden droog gemalen. De beer moest hoger worden gemaakt om weer aan te sluiten op de hoogte van de aangrenzende dijk. In verband daarmee diende hij ook verzwaard te worden. De verhoging van de vleugels is later aanbesteed, maar die aanbesteding werd een fiasco omdat er zich maar vier metselaars aanmeldden, waaronder de aannemer van de beer. De laatste bleek de laagste inschrijver met slechts een marginaal verschil ten opzichte van de inschrijvingen van de anderen. Zijn bedrag was echter wel 90 gulden hoger dan het bedrag waarvoor hij het werk had aangeboden te verrichten bij onderhandse gunning. De Heren visitateurs zullen hier wel opzet en onderlinge prijsafspraken in hebben gezien en hebben het werk niet gegund alvorens de expliciete goedkeuring van de Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland was verkregen.

In 1670 werd geconstateerd dat de borstweeren door de muizen waren ondergraven en wel zodanig dat zij instortten en uitkalfden. Sedertdien werd het regel dat ieder jaar 100 roeden borstweer moest worden vernieuwd, vijftalve voet boven het banquet.

Een jaar later ging men over tot een algehele vernieuwing van de brug voor de Arkelpoort. De laagste inschrijver ervoor was iemand die nog niet eerder voor 's Lands dienst had gewerkt. Dit was aanleiding gedurende het werk een opsiender in loco aan te stellen. Het blijkt dat het hier om een stenen brug ging. Om het verkeer hier niet te frustreren werd ter plaatse een *loose brugge* gelegd. Buiten de Dalem-poort werd een valbrug vervangen.

In hetzelfde jaar zijn door ijskarring de palen en bomen in de Linge weggedreven zodat de stad open lag. Dit opende de mogelijkheid tot sluikhandel waardoor de pachters van het gemaal zich *gefrodeert* voelden.

Het uitbreken van de oorlog in 1672 bracht in het land alom beroering. Alles en iedereen raakte uit zijn goede doen en in allerijl dienden de vestingen weer in staat van paraatheid te worden gebracht. Dat men uit zijn gewone doen was blijkt onder anderen uit het feit dat over dat jaar de visitatieverslagen van de Controleur generaal van de Hollandse Fortificatiën ontbreken.

In de situatie van Gorinchem vermeldt de literatuur dat toen onder leiding van de commandant Würtz aan de oostkant in allerijl (kleine) ravelijnen zijn aangelegd. Onwillekeurig komt daarbij het beeld voor ogen van druk spittende gemobiliseerde militairen. De vraag is echter in hoeverre die indruk juist is. Uit 1673 is wel weer een visitatieverslag aanwezig en daaruit blijkt dat voor de modernisering van zowel

de Kapitale wal als voor het aanleggen van de ravelijnen en de contrescarp bestekken zijn geschreven, die ook werkelijk zijn uitgevoerd. De uitvoering van al die werken zal dan ook wel gedaan zijn door particuliere aannemers. Bij de visitatie was men redelijk tevreden over het resultaat. Uit de notities blijkt dat er aan de oostzijde drie ravelijnen waren aangelegd en aan de noordzijde twee. Die laatste lagen kennelijk voor resp. de Arkelpoort en de Cansepoort. Uit het verslag kan ook worden opgemaakt dat er toen een kleine halvemaaan nevens de Linge was aangelegd.

Uit de visitatie van 1676 blijkt evenwel dat de twee halvemanen voor de poorten lagen en dat er ook nog (de twee ravelijnen?) tussen beide lagen.

De toenmalige oorlogstoestand spreekt uit het feit dat de stad was gepalissadeerd, althans zou worden gepalissadeerd, ware het niet dat er te weinig palen voor handen waren. Men heeft dat werk toen maar gestaakt. Alleen het gedeelte tussen de Erkelse poort en de Cansepoort was op dat moment zo in defensie gebracht.

De oorlogssituatie blijkt voorts uit het feit dat er geen enkele aannemer meer te vinden was die het geregeld onderhoud van de wallen wilde uitvoeren. Hierdoor begonnen de vestingwerken in 1675 reeds tekenen van verval te vertonen. De *borstweeren* waren *gansch buyten defentie*.

Aan de buitenkant van de wallen waren de stormpalen uitgegraven en en op de bermen waren de palissaden met hele vakken tegelijk *uytgestoolen*.

De paalwerken met de bijbehorende sluitbomen vereisten reeds groot onderhoud.

Vanaf de Dalempoort tot aan de Linge lag voor de stad een contrescarp, evenwel zonder gracht, zodat de beesten er op weidden. Bij de visitateurs leidde dit tot de uitspraak: *deselve sal niet kenne onderhouden worden als met groote kosten soo langh daar geen gracht is om gegraven*.

Op 27 juli heeft men gepoogd het onderhoud weer geregeld te krijgen, uiteraard met dien verstande dat er eerst een grote reconstructiebeurt noodzakelijk was. Het bleek moeilijk de aannemers hiervoor warm te krijgen. Het belangrijkste probleem daarbij vormde waarschijnlijk het feit dat betaling slechts één keer per jaar plaats vond en dat men in oorlogstijd bang was voor geldontwaarding, zodat het riskant was zich voor vijf jaar vast te leggen voor een vaste nominale som. Het Land is er toen toe over gegaan de aannemers op voorhand een derde part van de totale aanneemsom op de hand te geven. Uit het verslag van 1676 blijkt dat de borstweeren niet behoorlijk volgens de bestekken waren opgemaakt.

De moeilijkheid met het vinden van hoofdaannemers voor het jaarlijks onderhoud van de wallen en andere militaire werken is mogelijk aanleiding geweest al die werken maar aan de stad Gorinchem uit te besteden, in de verwachting dat het stadsbestuur een betere coördinator van de werkzaamheden zal zijn geweest dan een willekeurige particuliere aannemer.

In 1685 was de situatie al zodanig dat men de buitendijkse ravelijnen niet meer onderhield.

Aan de westkant (de benedenkant) van de stad was de fortificatie in 1690 in orde bevonden. In 1691 werd vastgesteld dat in de borstweeren vele bressen waren ge-

vallen, dat de grachten niet schoon waren gemaakt en dat de bermen niet naar de lijn waren afgestoken, waarop de heren burgemeesteren ernstig werden vermaand beter op het contract te letten. Desalniettemin werd het onderhoud voor de volgende periode weer aan de stad aanbesteed.

In 1692 bleek er bij de Cansepoort een stuk muur omver gevallen te zijn. Aan de oostzijde was de gracht doorwaadbaar ten gevolge van de lage rivierstand.

Eind 1692 werd bij de visitatie opgemerkt dat het noodzakelijk werd de oostkant van de stad weer in goede staat van paraatheid te brengen. Bij de visitatie van 1693 blijken de borstweringen aan de oostkant van de stad weer zeer vervallen te zijn; wat volgens de burgemeesteren was veroorzaakt door het feit dat de gracht nog steeds niet uitgediept was.

In 1693 werd vastgesteld dat de beer in de Lingedijk zozeer in slechte staat verkeerde dat deze niet meer gerepareerd kon worden. Tevens bleken er toen grote scheuren te zitten in de muren langs de Merwede. Begin december 1693 was een aannemer bezig met het aanbrengen van aarde tegen de binnenkant van de beer, waarvoor hij de grond kon halen uit het halfmaan buiten de Arkelse poort. Om de rivier te beteugelen werd besloten langs de muur van bastion 7 een rijsberm te leggen.

In 1694 was de situatie aan de oostkant nog steeds niet verbeterd in afwachting van het uitdiepen van de grachten. In dit visitatieverslag komt als plaatsbepaling het *kruytmagazijn* voor. Uit het verband kan worden opgemaakt dat dit bouwwerk ten oosten voorbij de Arkelpoort stond, vermoedelijk het kruitmagazijn van 1592. Eind 1694 ging men er toe over voor de beer een vingerling te leggen, zijnde een aarden dam die de beer moest beveiligen. Die aanbesteding liep echter op een fiasco uit omdat de aannemers honderd procent boven de begroting inschreven. Hierna besloot men de vingerling maar in eigen beheer aan te leggen "op daggeld en bij het schaft". De consequentie hiervan was dat de commies over voldoende kleingeld diende te beschikken. Door de modder in de gracht bleek de dam in 1695 verzakt te zijn. De opzichter kreeg toen de opdracht in dit mankement te voorzien en tevens op de vingerling een staket te plaatsen om te voorkomen dat men over de vingerling in de stad kon komen.

Opnieuw klaagden de pachters over sluikhandel, nu door het "kanaal" uit de Linge. In 1698 was de vingerling door "zeebraken" al weer ernstig in verval, waarop het Hoogheemraadschap zich tot het Land wendde met het verzoek het werk weer naar de keur op te maken. In dit geval verwees het Land echter naar de Heren Burgemeesteren die als aannemers van het onderhoudswerk hiertoe verplicht waren.

In 1696 waren de grachten aan de oostkant nog steeds zo ondiep dat men op verscheidene plaatsen over kon steken. Uit een opmerking blijkt dat men voor dit werk vanwege de hoge waterstanden van de rivier geen aannemers kon vinden die het werk wilden uitvoeren. Het risico van mislukking was veel te groot.

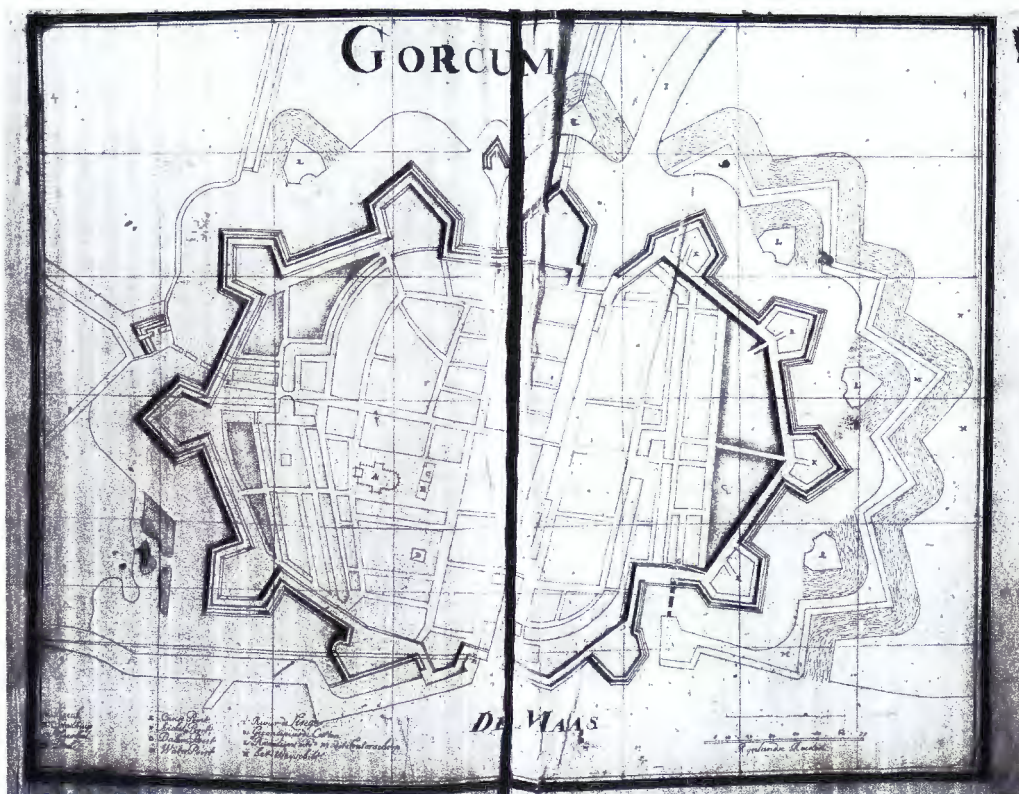
Ook de ingestorte muur naast de Kansepoort was nog steeds niet gerepareerd. Het jaar erop heeft men het probleem van de muur onderzocht. Het bleek dat de aanleg niet dik was en dat de houten houvasten in de wal wegens ouderdom waren ver-

gaan. Het herstellen van de muur werd ook weer in eigen beheer "op daggeld" uitgevoerd, wat in oktober was voltooid.

In 1698 bleken de borstweringen op vele plaatsen *neergeschoten* te zijn en de *meurwercken jegens het Wijtschild bevonden wij dat al vrij wat waaren ontrampolineert*. Uit deze opmerking kan worden afgeleid dat die muren er toen al een tijd gestaan moeten hepen. Later spreekt men over muren aan de Lingekant.

In dit jaar wezen de burgemeesters erop dat de muren bij bastion 7 ernstig aan verval onderhevig waren wegens de stroming van de rivier die hier grote gaten uitschuurde. Zij weten dit aan het feit dat de Rijnshoofden voor het Wijtschild die de stroom van de stad moesten afleiden verdwenen waren omdat er sedert 1672 geen onderhoud meer aan was gepleegd. Ook hier kon men dus na het rampjaar kennelijk geen aannemer meer voor vinden.

Gelet op de hier geschetste staat van onderhoud van de vesting Gorinchem is het niet verwonderlijk dat van militaire zijde gedacht werd over een algeheel herstel van de vestingwerken. Hieruit zal men de kaart van de vesting uit 1698 kunnen verklaren waarop voorstellen worden gedaan ter verbetering van de staat van paraatheid. Het is overigens opvallend dat de erop voorkomende uitbreidingen overeen komen met de voorstellen die reeds in 1692 bij een visitatie waren uitgesproken. Dit is zeven jaar na het verschijnen van de studie van Menno Baron van Coehoorn over vestingbouw. Mogelijk heeft dat boek bij die plannen een rol gespeeld.

Gorinchem, de kaart uit 1698 met voorstellen tot verbetering van de vesting.

Het is waarschijnlijk dat dit verbeteringsplan aansluit op de aangetroffen situatie waarbij aangesloten zou worden op relictten van de verwaarloosde verbetering van 1672. Het is derhalve waarschijnlijk dat in deze kaart ook de situatie van 1672 zichtbaar is, zij het dat langs de contrescarp geen gracht lag. Op de kaart komen buiten de Kansepoort en de Arkelpoort kleide ravelijnen voor. Dit is in overeenstemming met het onderhoudsbestek van 1685.

Hoe groot de directe invloed van deze plannen was, is niet duidelijk. In 1699 blijken de grachten *tegenst Wijschilt* van tijd tot tijd meerder te verlanden. Wel werd toen besloten dat boven de stad weer twee rijshoofdjes zouden worden gelegd.

De oorlogsdreiging omstreeks 1701 heeft kennelijk de doorslag gegeven de reeds in 1692 verwoorde plannen ook werkelijk uit te voeren, zij het dat men als voorwerk een glacis met smalle sloot realiseerde.

De samenleving was echter al weer zodanig gestabiliseerd dat er weer vaklieden waren te vinden die de noodzakelijke onderhoudswerkzaamheden op eigen risico durfden aan te nemen. De natuur was echter sinds 1672 niet veranderd en ook nu weer vormde het fluctuerende rivierwater een grote bedreiging voor het instand houden van de buitendijkse werken met als gevolg dat, toen de dreiging was geweken, het onderhoud aan die werken weer in het slop raakte. Het dicht slibben van de gracht was daar een direct gevolg van. Een kaart uit 1724 geeft de daardoor ontstane situatie goed weer.

Gorinchem, de situatie in 1724

De volgende oorlogsdreiging omstreeks 1740 leverde een zelfde beeld op. In allerijl moest alles aan de oostkant weer worden opgemaakt en uitgediept. Het lijkt er op dat men toen de aansluitingen van de oostelijke stadsgracht op de rivier heeft verbeterd door het aanbrengen van sluizen.

1742 Het maken van een nieuwe sluis buiten de Dalempoort waarover een brug met balansgebint kwam te liggen.

Het maken van een ijzeren leuning op een gemetselde muur tussen het ravelijn en de kapitale brug aan de Arkelpoort en van de Dalemer poort tot de nieuwe sluis.

Maar de dreiging was nog maar net geweken of men verviel weer in het oude schema. Het rekest van Andries Rom uit 1761 spreekt daarvan boekdelen.

Gorinchem, de kaart van 1755 geprojecteerd over de kaart van 2000.

Uit de hierna volgende tijd dateren afbeeldingen van de vesting waarop in het algemeen gedeelte reeds is ingegaan. Daar is afgeleid hoe over een periode van meer dan tien jaar is gewerkt aan het herstel van de vesting. Het is echter niet duidelijk in hoeverre de kaart van 1755 de feitelijke situatie weergeeft.

Zeker als men let op de situatie bij de binnenkomst van de Linge krijgt men sterk de indruk dat hier de kaart van 1600 is gekopieerd.

In dit verband is het goed deze kaart te vergelijken met een andere uit 1753 behorend bij een plan tot afleiding van het Lekwater naar de Merwede. Hierbij ging het primair om een plan dat betrekking had op de loop van de Linge en op de ligging

van het gebied ten oosten en zuiden daarvan. De kaart zelf beslaat het gebied tussen Gorinchem en Culemborg met als belangrijk item de Diefdijk. De kaart is op een zodanige schaal getekend dat de steden er nog redelijk gedetailleerd op weergegeven konden worden. Voor het doel was het van belang dat de vestingen naar de werkelijke situatie werden afgebeeld, zeker wat betreft de waterstaatkundige situatie.

Op deze kaart staan de ravelijnen al keurig aangegeven als bestaand. Van de in het eind van de 17de eeuw voorgestelde brede gracht voor het glacis blijkt echter niets terecht gekomen te zijn

Het valt evenwel op dat op deze kaart aan de binnendijkse kant geen enkel ravelijn meer voorkomt, ook niet het halvemaan buiten de Arkelpoort. Wel komt op de kaart de vingerling voor buiten de beer voor bastion I. Op bastion VIII staat een kat getekend. De kaart geeft bouwblokken aan ten noordoosten van de Nieuwe Haven, maar dat kan een gevolg zijn van het feit dat voor het stratenpatroon gebruik is gemaakt van een bestaande kaart.

Gorinchem, de situatie van 1753 gelegd over de situatie van 2000.

1748 Opslaan van alle Lands pallisaten in de oostelijke gracht

1754. Nieuw gegraven haventje.

1756. Herstellingen aan borstweeringen.

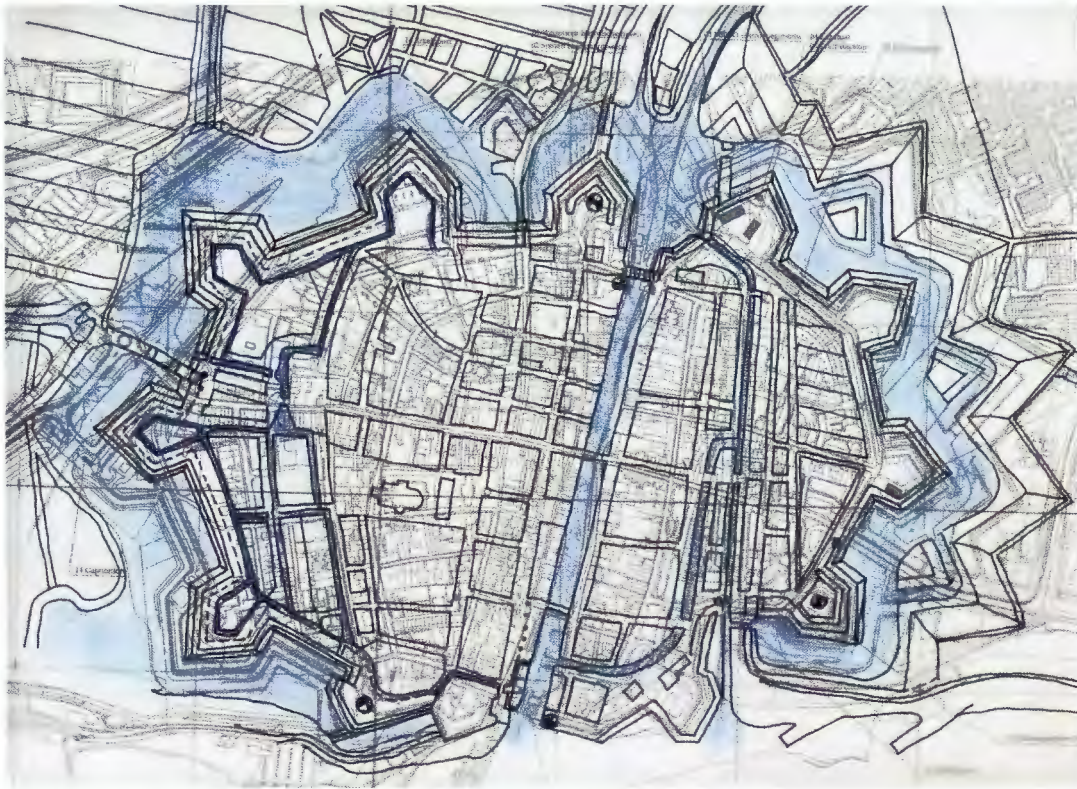
1765. Reparatie stenen heul bij de Dalempoort

1769. Reparatie brug op stenen bogen voor de Arkelpoort en andere vervallen stenen muren.

1772. Het leggen van een aarden dam met houten duiker buiten de stenen beer bij de Arkelpoort. Deze was kennelijk nodig omdat men bezig was met het herstellen van de beer. Het werk werd aangenomen door Dirk T. Blanken. Over de reparatie van de beer en zogmuur zelf komt in de visitatieverslagen niets voor, niet anders dan een memorie van een partij steen die geleverd is door de aannemer Jan F. Blanken. De tijd van reparatie waarmee 182163 grauwe mopsteen en 31 kubieke voet *blauwe Schosijnse steen* gemoeid waren is vastgelegd in twee jaartalstenen met daarop het getal 1772. De grote lengte in combinatie met de twee rijzige monniken geven de beer een imposante uitstraling.

1774. Het uitdiepen van het kleine haventje.

1775. In dit jaar wordt de Lingewacht genoemd.

Gorinchem, de kaart van 1776 over die van 2000.

Deze kaart had dezelfde functie als die van 1724, namelijk het aangeven van de waterstanden in de rivier waarvoor de omgeving bijzaak was. De kaart is dan ook grotendeels gekopieerd van de vorige waarbij naar bevind van de tekenaar de zaken werden bijgewerkt naar de werkelijke situatie. In Gorinchem lijkt dat voor de vestingwerken wel het geval te zijn; het stratenpatroon is vermoedelijk gewoon overgenomen waardoor de noordoostkant van de stad ook weer als bebouwd staat aangegeven. Het is opvallend dat op deze afbeelding de molen in bastion VIII op de kat staat getekend zoals ook op bastion I. Overigens rijst wel de vraag in of op deze kaart de nieuwe beer van 1772 wel staat weergegeven.

Het halvemaan buiten de Arkelpoort staat op de kaart met links daarvan een rave-
lijn dat toen blijkens de legenda vervallen was. Ook buiten de Cansepoort is de
vorm van het daar gelegen hebbende halvemaan op deze kaart nog herkenbaar

1777. In dit jaar is het weer nodig de uitmondingen van de oostelijke stadsgracht en
van de Nieuwe Haven in de Linge uit te diepen en te verbreden.

Omstreeks 1784 zijn in de Nederlandse samenleving openlijk signalen merkbaar
van onvrede in grote lagen van de bevolking met de bestaande maatschappelijke
verhoudingen. Deze gaan vermoedelijk niet aan de militaire leiding voorbij. En
hoewel de beweging met hulp van Pruisische zijde hardhandig de kop ingedrukt
werd, was het gevaar nog niet echt geweken. In ieder geval was duidelijk geworden
dat de vestingen ook tegen aanvallen van binnenuit goed beschermd dienden te
worden. Het kort hierna verplaatsen en moderniseren van de opslagplaatsen voor
buskruit en patronen kan hiermee samenhangen

1784. Herstellen borstwering en voorgelegen glacis buiten de Dalempoort.

1788. Vernieuwen van de brug voor de Cansepoort.

1793. In dit jaar wordt de Korenbrug geheel vernieuwd. In de rivier komen nieuw
gemetselde penanten waarover heen een flauw gebogen brug wordt gelegd. De
openingen tussen de penanten zijn gesloten met in de middelste doorgang een sluis-
deur. Van deze brug bestaat een tekening die op 1792 gedateerd is; wat impliceert
dat het hier om een ontwerp-tekening gaat. De overige doorgangen waren gedicht
met schotbalken. Hiermee was de entree van de Linge in de stad in een waterkeren-
de staat gebracht. Ten behoeve van het werk moesten dammen worden aangelegd.

